

DOI: 10.31866/2410-1176.40.2019.172707

УДК 655.3.066.32(477) "189/19"

**РОЗВИТОК
ПРИВІТАЛЬНОЇ ЛИСТІВКИ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ
В ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ
КОНТЕКСТІ**

Давидова Катерина Олександрівна
Аспірантка,
ORCID: 0000-0003-2344-2453,
e-mail: katja.dv03@gmail.com,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Мета дослідження – здійснити мистецтвознавчу реконструкцію розвитку привітальної поштової листівки на території України кінця ХІХ – початку ХХ століття у загальноєвропейському контексті. Методологія дослідження. У статті, поряд із загальнонауковими методами (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, моніторинг, систематизація, історико-хронологічний, історико-порівняльний, статистичний), використовуються також традиційні мистецтвознавчі методи: історико-культурний, реконструктивно-модельний, історико-атрибутний, що сприяли розкриттю еволюції й образної трансформації привітальної листівки в хронологічній послідовності, внаслідок чого ми отримуємо додаткові знання про об'єкт та контекст дослідження. Наукова новизна полягає в авторській інтерпретації феномену привітальної листівки з позиції її образно-стильового та культуровимірного потенціалу. У статті простежено і охарактеризовано аналіз мистецької еволюції привітальної листівки та виявлено її регіональні особливості. Висновки. У результаті досліджень було виявлено, що найбільша колекція привітальних листівок знаходиться у приватних фондах. У державних фондах музеїв максимальна кількість листівок не перевищує 60 одиниць. У багатьох музеях колекція привітальних листівок відсутня. Це свідчить про недостатню увагу науковців до листівок як до об'єкту дослідження феномену графічного мистецтва. Було простежено і охарактеризовано мистецьку еволюцію привітальної листівки та виявлено її регіональні особливості. Це потребує подальших мистецтвознавчих досліджень регіональних особливостей привітальної листівки з позиції образно-стильового та культуровимірного потенціалу.

Ключові слова: вітальна поштова листівка ХІХ–ХХ століття; художня листівка; святочна картка; митець; Різдво; Великдень.

Вступ

Розвиток привітальної листівки, пройшовши протягом декількох століть складний процес трансформації від одного виду до іншого, зазнавши при цьому значного культурного впливу різних епох, досяг свого піку лише у ХХ ст., чим саме і пояснюється те, що науковий інтерес до цього виду мистецтва виник відносно нещодавно. Сьогодні формуються каталоги із статистичним аналізом листівок.

Проблема полягає у тому, що з усіх листівок, малодослідженою з позиції дизайну залишається привітальна листівка в Україні, її історія становлення та розвитку. У наукових публікаціях присвячених історії розвитку листівки в Україні, привітальна листівка й нині не стала об'єктом мистецтвознавчого дослідження.

Причини виникнення проблеми:

– відсутність напрямків у досліджень історіографії, систематизації джерельної бази щодо розвитку привітальної листівки в Україні;

– привітальна листівка досі не розглядається як специфічний витвір дизайнерського мистецтва, його поліграфічно-технічна та художньо-образна складова, соціокультурна, просвітницька та естетична функція листівок;

– недосліджені художні особливості дизайну друкованої привітальної листівки кінця ХІХ – початку ХХ ст. в Україні, її соціально-культурні передумови;

– не виявлена стилістично-образна специфіка привітальної листівки в Україні;

– не визначена роль привітальної листівки в розвитку національних традицій в українській художній культурі кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Оскільки привітальна листівка є знаковою для української культури, передусім, це відображається на туристичному іміджі України.

Дослідженням проблематики розвитку листівки, а також першими спробами класифікації та виокремлення видів листівок займалися Я. Белицкий (Белицкий та Глезер, 1986), М. Тимошик, С. Серов, М. Лавров, писали про історію виникнення листівок (Тимошик, 2007). У даних роботах досліджена історія відкритого листа у дореволюційний період. Відомий колекціонер М. Забочень у своїх роботах здійснив розгорнуту класифікацію листівки (Забочень, 2000).

Дослідженням листівки як художньої так і документальної займалася у своїй дисертаційній роботі Родіонова А. Е. У дисертації розглянуто історико-культурний процес розвитку художньої листівки, аналіз сюжетів та символіки її образотворчого ряду в контексті соціального і духовного життя суспільства. Автор запропонувала свою класифікацію художніх листівок. Цікава ця робота й тим, що автором була розглянута лицьова та зворотня сторони ілюстрованих листівок з точки зору семіотики (Родионова, 1995).

Метою дисертаційного дослідження Самбур М. В., якої є визначення місця листівок в контексті культури і на основі цього – розробка методики атрибуції, наукового опису і експонування листівки (Самбур, 2014). Ларіною А. Н. здійснено комплексне вивчення, надано характеристику інформаційного потенціалу документальних відкритих листів кінця XIX – початку XX століття, як історичного джерела з історії та культури Москви. (Ларіна, 2012). Мозохіною Н. А. було позначено та розглянуто до цього часу невивчених дослідниками головних проблем листівки, як нового для початку XX століття виду прикладної графіки малих форм. Це дослідження мало на меті заповнити ланку в біографіях майстрів і художнього життя епохи модерну в цілому (Мозохіна, 2009). Лихобабенко А. Е. досліджувала російську дореволюційну листівку: історію її виникнення, видове різноманіття, поліграфічне оформлення (Лихобабенко, 1991).

У своїх працях дослідники не заглиблювались у поділ листівки за тематичним спрямуванням, розглядаючи лише загальну тематику, вважаючи процес створення листівки явищем, що не потребує великої уваги та глибокого вивчення, значно недооцінюючи цей творчий процес, який завжди потребує від виконавця нестандартного мислення та передбачає постійний пошук нового дизайнерського рішення.

У дослідженні становлення та розвитку привітальної листівки в історичній хронології поза увагою залишається вплив регіональних особливостей та соціально-культурних передумов у розвитку дизайну друкованої привітальної листівки в Україні кінця XIX – початку XX ст.

Виникає необхідність у проведенні дослідження поліграфічно-технічної та художньо-образної складової, соціокультурної, просвітницької та естетичної функції привітальних листівок, у проведенні статистичного аналізу привітальних листівок по таким показникам: авторство; рік видання; місце видання; адресат; матеріал; технологія поліграфії; розмір та пропорція листівки; тематика; композиційне рішення; стилістика.

Не визначена роль привітальної листівки в розвитку національних традицій в українській художній культурі кінця XIX – початку XX ст.

Мета статті

Здійснити мистецтвознавчу реконструкцію розвитку привітальної поштової листівки на території України кінця XIX – початку XX століття у загальноєвропейському контексті.

Виклад матеріалу дослідження

Листівка – аркушеве образотворче видання визначеного формату, один бік якого є репродукцією, малюнком чи фотографією, а інший може бути використаний для письма або містити текст, що пояснює зображення. Інші назви: кореспондентська картка, переписний листок, дописна картка, поштова картка, поштова листівка, поштівка, відкритий лист (Енциклопедія Сучасної України, 2016, с. 247).

Ілюстровані відкриті листи – багатогранне соціокультурне явище кінця XIX – початку XX ст., яке виникло на межі поштової та видавничої справи, сфери мистецтва. На особливу увагу заслуговують привітальні поштові листівки цього періоду, адже дослідження цієї групи листівок дає можливість зробити найбільш повні висновки про національні звичаї та символи святкової сторони буття.

В умовах сьогодення листівка сприймається дещо інакше, набуваючи, здебільшого, святкового та привітального значення. Кінець XIX початок XX ст. характеризується чималою кількістю незрівняних екземплярів даного виду мистецтва, тому саме цей історичний період впевнено можна назвати розквітом

листівки або, як прийнято його називати у світовій спеціалізованій літературі, – «золотим» століттям листівок, де знайшла свою нішу й українська листівка на теми релігійних свят, народного побуту та українських пісень. Саме в цей період до простору вітчизняного мистецтва увійшов стиль модерн. Ідеалом художників епохи модерну стало створення єдиного художнього середовища, кожен елемент якого виконує важливу роль в його формуванні (Родионова, 1995). З часом листівки почали колекціонувати, захоплюватися їх вивченням. На поштових листівках можна було зустріти зображення як відомих людей, так і різноманітні краєвиди, міста, а також поздоровлення. Привертає до себе увагу тематика з гумористичними сюжетами. Особливу увагу треба зосередити на художніх листівках, які поділялися на репродукційні та оригінальні, ескізи для яких виконувалися художниками спеціально.

Розглянемо генезис привітальних поштових листівок, які за свою 150-річну історію встигли пройти шлях від маловідомих тепер «кореспондентських карток» до «нової галузі художньої промисловості» (Шабельская, 1899), пережили «золотий вік» і на сучасному етапі виглядають майже архаїчно, витіснені новітніми засобами комунікації.

Найстаріша привітальна картка, датована XV ст., зберігається у Британському музеї в Лондоні. Її створення приписують герцогу Чарльзу Орлеанському, який, будучи ув'язненим, висловлював свої почуття до коханої дружини за допомогою так званих «валентинок» – маленьких клаптиків паперу з нанесеним на них текстом любовного змісту.

Існують кілька версій виникнення привітальних листівок.

За однією версією, перше письмове згадування про листівку є повідомлення 1777 р., яке розміщене у «Паризькому поштовому альманасі», де вказується на те, що «поштою пересилаються як вітання, так і гравійовані картинки, з текстом різної тематичної спрямованості».

За другою версією, у 1796 р. світ побачила підбірка новорічних та різдвяних листівок, прикрашених малюнками Добсона. Через декілька років, ці листівки появились у крамницях разом з папером для листування.

За третьою версією, у 1840 р., щоб уникнути клопоту, пов'язаного з особистими візитами для привітання зі святами, англійський державний чиновник, сер Генрі Коул, розпочав використовувати привітальні листівки. На його прохання художник Джон Каллот Хорслі намалював і розмножив літографічним способом листівку з вітанням з приводу Різдва, яка вийшла в продаж накладом 1000 екземплярів. Листівку прикрашав родинний портрет Коулів і напис: «Веселого Різдва і щасливого Нового року» (Иванов, 2000). Після цього, надруковані на декорованому картоні поздоровлення, набули широкого поширення на Європейському континенті.

Також існує четверта версія, відповідно до якої, перша листівка з'явилася в шотландській книгарні у 1841 р. Але це може бути вигадкою самих шотландців, з метою позбавлення англійців титулу піонерів у цій справі.

У листопаді 1865 р. під час проведення поштової конференції в Німеччині прусський поштовий радник Генріх фон Стефан виступив з пропозицією створення відкритого «Поштового листка», на першій стороні якого буде зазначатися адреса, а на зворотній – текст. Та запропонована інновація не знайшла підтримки. Згодом було зафіксовано ще дві подібні пропозиції в м. Лейпциг. Перша – від продавця книг Фрідрейна, який запропонував поштовому відомству видати «універсальну кореспондентську карту», інша – від фірми «Пардубіц», яка пропонувала видання тієї ж «універсальної кореспондентської карти», з розміщенням на одній із сторін адреси, а на іншій – текстового повідомлення до тридцяти слів.

Також у січні 1869 р. в одній з Австро-Угорських газет з'явилася стаття одного відомого професора з описом свого винаходу, так званої «Кореспондентської карти», в якій він пропонував зазначати текстове повідомлення не більше двадцяти слів. Австро-Угорський уряд взяв до уваги дану пропозицію, але без обмеження тексту. Так з'явилася перша поштова листівка, яка була надрукована 1 серпня 1869 р.

Поштові листівки вирізнялися за кольором та не містили жодної ілюстрації. Одна сторона листівки слугувала для написання адреси та марки, а інша – для письмового повідомлення. Вважають, що у Німеччині та Франції листівки увійшли в обіг у 1870-му р., в Англії та Швейцарії – у 1871-му р., у Російській імперії – у 1872-му р., та точної дати початку видавництва листівок у цих країнах, мабуть, не відомо (Иванов, 2000). Але впевнено можна сказати, що перша привітальна листівка тематично була присвячена Новому року, та й сучасні новорічні й різдвяні листівки, напевно, посідають провідне місце серед інших тематичних направлень.

Привітальна листівка в Росії появилась в кінці XIX ст., в основному це був імпорт з Німеччини. Вітчизняне виробництво зародилося лише на Паску в 1897 р. «Видавцем – першопроходцем» став Петербурзький опікунський комітет сестер Червоного Хреста – Спільнота Святої Євгенії. Сестри

запропонували до Різдва покупцям листівки накладом в 100 тис. екземплярів. Серед перших листівок, виданих Спільнотою Святої Євгенії, звертає на себе увагу картка за малюнком відомої художниці Єлизавети Бьом «Серце серцю вість подає». Ці слова влучно характеризують дорогоцінну функцію відкритого листа: дійсно, посилаючи поштою листівку, людина передає вістку від серця до серця, довіряє їй свої думки й почуття, адресовані рідним, близьким, друзям (Забочень, 2000). Незабаром Спільнота Святої Євгенії стала монополістом ринку листівок в Росії, на той час асортимент російських листівок налічував найбільшу кількість видів у Європі.

Перші ілюстровані листівки з краєвидами українських міст і сіл, а також ілюстровані поштові картки з етнографічними сюжетами з різних регіонів України з'явилися друком наприкінці XIX ст. і в Галичині (Корпанюк, 2009). У 1895 р. видавець Степан Кульженко видав добірку різнокольорових листівок, на яких зображався Київ, з назвою «Поклон з Києва», що пройшла пошту 1896 р. (Забочень, 2000, с. 508). Відома також листівка з видами Львова, яка пройшла пошту 1895 р. З того часу в обігу з'явилася українська святочна картка. Це вже традиція – надсилати листівки до свят – Різдва, Нового року, Великодня, Дня ангела. З часом випуск ілюстрованих листівок в Україні було налагоджено в Харкові, Одесі, Полтаві, Коломиї, Тернополі та інших містах. Українські поштівки вирізнялися своєю оригінальністю, різноманітністю сюжетів, якістю матеріалів, поліграфічним виконанням і нічим не поступалися європейським витворам. І вже на початку XX ст. набули широкого поширення по всій території України. Центром розквіту української поштової листівки є Коломия. Коломия, що на Івано-Франківщині славилася українським книгодрукуванням, яке було започатковане ще в 1864 р. За даними на той час тут працювали 32 друкарні, завдяки цьому процвітала діяльність різних видавництв. У Коломиї Я. Орештайном було створено два відомих на той час видавництва «Галицька накладня» та «Українська накладня». Значний внесок Я. Орештайн зробив і в справу видання українських поштових листівок (Васильчук, 2012, Вальо, 1998).

Зазначимо, що приблизно з 1902 р. на західноукраїнських землях з'являються повноцінні святочні картки, намальовані українськими, а інколи й польськими митцями. Це Ярослав Пстрак, Антін Монастирський, Олена Кульчицька, Осип Курилас, які згодом стали загальновідомими метрами українського образотворчого мистецтва (Корпанюк, 2009, с. 210–212).

Одним з відомих діячів, який працював над створенням української привітальної листівки був Ярослав Пстрак, який зображав сюжети на тему Різдва та Великодня. У 1901 р. за його малюнками видано близько 170 варіантів листівок на тему великодніх і різдвяних свят.

Хронологічно перша ілюстрована Різдвяна картка – «Вселенная веселится!», виконана Ярославом Пстраком і видана в Коломиї Яковом Орештайном 1904 р. Ця листівка належить до святочної серії, здійсненої Ярославом Пстраком у графічній манері.

У 1920–1930 рр. великодні й різдвяні листівки Я. Пстрака перевидавали кілька разів (видавництва «Русалка», «Союзний базар», «Рідна школа»). (Фіголь, 1966; Енциклопедія Сучасної України, 2016).

Джерельну основу дослідження складають державні та приватні колекції привітальних листівок (табл. 1).

Таблиця 1.

Привітальні листівки у фондах музеїв та приватних колекціях України

№ п/п	Назва	Результати дослідження
1	Національний музей історії України	Підбір художніх привітальних листівок. Оглянуто – 60 одиниць. Країни походження: Німеччина – 1907–1910 рр.; Російська імперія – 1904–1917 рр.; СРСР – 1945–1951 рр.; США – 1907–1909 рр.
2	Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара»	Підбір художніх привітальних листівок. Оглянуто – 40 одиниць, із них: Україна (листівки-писанки, листівки-орнаменти Ярослава Пстрака) – 1904–1910 рр. Українська діаспора в США, в Англії, в Канаді, в Італії та ін. країн – 1961, 1973, 1975 рр.
3	Національний художній музей у м. Києві	Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 3 одиниць. Країни походження: Німеччина – початок XX ст. (1907р.).

Продовження таблиці 1

4	Центральний державний музей-архів літератури і мистецтва України	Архівні документи, особові справи художників, які працювали над створенням вітальної листівки. Переписки художників, краєзнавців (кінець XIX – початок XX ст.).
5	Музей книги та друкарства	Художні привітальні листівки відсутні. Наявність листівок з краєвидами міст, людей та ін.
6	Музей історії м. Києва	Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 15 одиниць. Країни походження: Німеччина – 1904–1917 рр.; Російська імперія – 1900–1917 рр.; Швеція – 1904–1917 рр.
7	Музей історії однієї вулиці м. Києва	Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 5 одиниць. Країна походження – Німеччина (1904 р.)
8	Полтавський краєзнавчий музей	Колекція привітальних листівок. Виявлено та оглянуто 33 різдвяних, 17 великодніх листівок – періоду 1893–1917 рр. Країни походження: Німеччина; Чехія; Австро-Угорська імперія; Російської імперії; Франції; Швеція.
9	Національний музей у Львові ім. Шептицького	Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 20 одиниць. Країни походження: Німеччина, Франція – 1898–1910 рр.
10	Музей Л. Левицького, м. Львів	Колекція привітальних листівок відсутня. Незначна кількість листівок з краєвидами міст початку XX ст.
11	Музей етнографії та художнього промислу у Львові	Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 20 одиниць. Країна походження – Німеччина (1901–1910).
12	Мистецька галерея Гері Боумена, м. Львів (колекція привітальних листівок колекціонера О. Коробова)	Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 100 одиниць. періоду 1900–1917рр. Країни походження: Німеччина; Франція; Австро-Угорщина.
13	Черкаський обласний краєзнавчий музей	Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 10 одиниць. Країна походження: Російська імперія – 1903–1917 рр.
14	Черкаський художній музей	Колекція привітальних листівок відсутня.
15	Звенигородський краєзнавчий музей	Листівки з репродукціями міст, українські краєвиди. Художні привітальні листівки. Виявлено та оглянуто – 10 одиниць. Періоду 1904–1917 рр. Країна походження: Німеччина; Польща.
16	Одеський історико-краєзнавчий музей	Привітальні листівки кінця XIX – початку XX ст. відсутні.
17	Тернопільський обласний краєзнавчий музей	Привітальні листівки кінця XIX – початку XX ст. відсутні.
18	Тернопільський обласний художній музей	Привітальні листівки кінця XIX – початку XX ст. відсутні.

19	Приватна колекція П.В. Яковенка	Наявність художніх привітальних листівок – 1000 одиниць. Періоду 1898–1917 рр. Країни походження: Австро-Угорська імперія; Німеччина; Польща; Російська імперія; Франція.
----	------------------------------------	---

Аналіз знайдених привітальних листівок у фондах музеїв та приватних колекціях України свідчить, відповідно до таблиці, що найбільша колекція привітальних листівок знаходиться у приватних зібраннях: колекція П. В. Яковенка – 1000 одиниць; колекція О. Коробова – 100 одиниць. У державних фондах: Національного музею історії України – 60 одиниць; Полтавського краєзнавчого музею – 50 одиниць.

У фондах Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського зберігається колекція привітальних листівок кінця XIX – початку XX ст. Це здебільшого різдвяні та великодні листівки епохи модерну. Серед листівок переважають «пасхальні» поздоровлення, що підтверджує особливий статус Великодніх свят. Комплекс поштових карток був придбаний у Миколи Пилиповича Бабенка у 1984 р. Серед них 17 листівок із великодніми посиленнями. Найстаріша з них датується 1907 р., а остання – 1915 р. На досліджуваних відкритих листах можна побачити два варіанти привітання: «Христось Воскресе!» і «Сь празникомъ Св. Пасхи». Вивчаючи написи на листівках можна зазначити, що вони надруковані в Німеччині, але декілька листівок мають австрійське та шведське походження. Поряд з великодніми значну групу посідають різдвяні та новорічні художні листівки. Підгрупа «різдвяні та новорічні вітальні листівки кінця XIX – початку XX ст.» складається з 33 одиниць. Проведений аналіз свідчить про переважання німецької продукції. Інші мають австрійське або австро-угорське, шведське та французьке походження. Листівки були видрукувані у Західній Європі та в Російській імперії. У національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара» знаходиться близько 40 вітальних листівок. Українська діаспора в США, Англії, Канаді, Італії та ін. країн. (Друга половина XX ст., 1961, 1973, 1975 рр.). Листівки Ярослава Пстрака, листівки-писанки, листівки-орнаменти. (Україна, 1904–1910 рр.). Невелика кількість листівок кінця XIX – початку XX ст. знаходиться у фондах Національного художнього музею, Звенигородського краєзнавчого музею, Черкаського обласного краєзнавчого музею, музею історії однієї вулиці м. Києва, національного музею у Львові ім. Шептицького, музею історії м. Києва. Листівки на різдвяну та великодню тематику. Більшість з них надрукована у Німеччині, Швеції, Польщі, Австрії та Російській імперії. У мистецькій галереї Гері Боумена, м. Львів була проведена виставка вітальних листівок колекціонера О. Коробова, на якій було виставлено близько 100 одиниць листівок, 1900–1917 рр., німецького, французького та австро-угорського походження.

Цікава підбірка художніх привітальних листівок знаходиться у Національному музеї історії України. 60 листівок європейського походження, датовані першою третиною XX ст. Походження привітальних листівок: США – 1907–1909 рр.; Німеччина – 1907–1910 рр.; Російська імперія – 1904–1917 рр. Також декілька привітальних листівок другої половини XX ст. (1945–1951 рр.). Але це не стосується Центрального державного музею-архіву літератури і мистецтва України. Листівки того часу взагалі відсутні, в наявності є тільки листівки з поздоровленням радянських часів, тобто другої половини XX ст. На відміну від усіх фондів тут можна знайти дуже цікаві архівні документи, особові справи художників, які працювали над створенням привітальної листівки. Переписки художників, краєзнавців, які творили наприкінці XIX – початку XX ст.

Розглянемо колекцію великодніх листівок у кількості 1000 одиниць краєзнавця та колекціонера Петра Васильовича Яковенка. Листівки були видрукувані у Німеччині, Швеції, Франції, Польщі та Австро-Угорщині. Великодні листівки з колекції вражають своєю яскравістю, неповторністю та неймовірною технікою виконання, які є відображенням часу та європейського контексту в українській культурі.

Висновки

Було здійснено мистецтвознавчу реконструкцію розвитку привітальної поштової листівки на території України кінця XIX – початку XX ст. у загальноєвропейському контексті.

У зіставленні з відомими науковими фактами, результати досліджень мають практичну новизну, які конкретизують відомості про знаходження друкованої привітальної листівки кінця XIX – початку XX ст. у державних та приватних фондах України.

У результаті дослідження було виявлено, що найбільша колекція привітальних листівок знаходиться у приватних фондах. У державних фондах музеїв максимальна кількість листівок не перевищує 60 одиниць.

У багатьох музеях колекція привітальних листівок відсутня. Це свідчить про недостатню увагу науковців до листівок як до об'єкту дослідження до феномену графічного мистецтва.

Було простежено і охарактеризовано мистецьку еволюцію привітальної листівки та виявлено її регіональні особливості. Це потребує майбутніх мистецтвознавчих досліджень регіональних особливостей привітальної листівки з позиції образно-стильового та культуровимірного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Белицкий Я. М., Глезер Г. Н. *Рассказы об открытках*. Москва: Радио и связь, 1986. 144 с.
2. Вальо М. *Видавнича діяльність Якова Оренштайна у контексті української культури. Яків Оренштайн – феномен української видавничої справи : каталог виставки (до 120-річчя від дня народження)*. Львів, 1998. С. 6–13.
3. Васильчук М. М. *Українська видавнича справа в Коломиї (друга половина XIX–XXст.): монографія*. Коломия: Вік, 2012. 224с.
4. *Енциклопедія Сучасної України* : в 20 т. / голова редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : Ін-т енцикл. дослідж. НАН України, 2016. Т. 17. 697с.
5. Забочень М. *На спомин рідного краю: Україна у старій листівці*. Київ : Криниця, 2000. 505 с.
6. Иванов Е. В. *Новый год и Рождество в открытках*. Санкт-Петербург : Искусство, 2000. 334с.
7. Корпанюк П. *Українська святочна картка: альбом*. Київ : Барви, 2009. 216 с.
8. Ларина А. Н. Иллюстрированная открытка: вопросы атрибуции. *Вестник Российского государственного гуманитарного Университета*. 2012. № 6. С. 214–224.
9. Лихобабенко А. Е. Русская дореволюционная открытка: история возникновения, видовое разнообразие, полиграфическое оформление. *Тезисы сообщений конференции молодых специалистов Государственной библиотеки СССР им. В. И. Ленина. 22 апреля 1991*. Москва, 1991. С. 48–49.
10. Мозохина Н. А. *Открытки Общины св. Евгении как художественный проект мастеров объединения “Мир искусства”*. Проблемы истории и художественной практики: дис. канд. искусствоведения / Научно-исследовательский институт теории и истории изобразительных искусств Российской академии художеств. Москва, 2009. 185 с.
11. Самбур М. В. *Открытка в контексте культуры: атрибуция, научное описание, экспонирование*: дис. ... канд. ист. наук / Московский городской педагогический университет. Москва, 2014. 186 с.
12. Тимошик М. С. *Історія видавничої справи*. Київ: Наша культура і наука, 2007. 496 с.
13. Родионова А. Е. *Открытка как феномен художественной культуры (на материале русской открытки конца XIX – начала XX в.)*: дис. ... канд. филос. наук / Российский институт работников искусств, культуры и туризма. Москва, 1995. 186 с.
14. Фіголь М. *Пстрак Ярослав Васильович*. Київ : Мистецтво, 1966. 68 с.
15. Чорбачиди С. А. *Художественные открытки в фонде Иконографического отдела РГБИ: описание коллекции*: дипломная работа. Москва, 2011. 152с.
16. Шабельская Н. Л. Новая отрасль художественной промышленности. *Искусство и художественная промышленность*. Санкт-Петербург, 1899. № 8, С.670–682.

References

- Belitskiy, Ya.M. and Glezer, G.N. (1986) *Rasskazy ob otkrytkah* [Stories about greeting cards]. Moscow: Radio i svyaz.
- Chorbachidi, S.A. (2011) *Hudozhestvennyie otkryitki v fonde Ikonograficheskogo otdela RGBI opisaniie kollektzii* [Art Cards in the RGBI Iconographic Department Fund: Description of the Collection]. Moscow.
- Dziuba, I.M. ed. (2016). *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of today's Ukraine. (Vol. 17)]. Kyiv : Institute of Encyclopedic Studies of National Academy of Sciences of Ukraine.
- Fihol, M. (1966). *Pstrak Yaroslav Vasylovych*. [Pstrak Yaroslav Vasilyevich] Kyiv: Mystetstvo.
- Ivanov, E.V. (2000) *Novyi god i Rozhdestvo v otkrytkakh* [New Year and Christmas through greeting cards]. St. Petersburg: Iskustvo.
- Korpaniuk, P. (2009). *Ukrainska sviatochna kartka;albom* [Ukrainian greeting card: catalogue]. Kyiv: Barvy.

- Larina, A.N. (2012) *Illyustrirovannaya otkrytka: voprosy atributsii* [Illustrated card: Attribution Issues]. *Vestnik Rossiiskogo gosudarstvennogo gumanitarnogo universiteta*, no. 6, pp. 214–224.
- Likhobabenko, A.E. (1991). *Russkaya dorevolyutsionnaya otkrytka: istoriya vznikoveniya, vidovoe raznoobrazie, poligraficheskoe oformlenie* [Russian pre-revolutionary postcard: the history of the appearance, species diversity, printing design] *Tezisy soobshchenii konferentsii molodykh spetsialistov Gosudarstvennoi biblioteki SSSR im. V. I. Lenina 22 aprelya 1991*. Moscow, pp. 48–49.
- Mozokhina, N.A. (2009). *Otkrytki Obshchiny sv. Evgenii kak khudozhestvennyi proekt masterov ob"edineniya "Mir iskusstva"*. *Problemy istorii i khudozhestvennoi praktiki* [Greeting cards of St. Eugenia's Community as an art project by the masters of the association "World of Art". Problems of history and artistic practice]. D. Ed. Research institute of theory and history of fine arts of the Russian academy of arts.
- Rodionova, A.E. (1995). *Otkrytka kak fenomen khudozhestvennoi kul'tury (na materiale russkoi otkrytki kontsa XIX – nachala XX v.)* [Postcard as a phenomenon of artistic culture (on the material of Russian postcards of the late XIX – early XX century)]. D. Ed. Russian Arts, Culture and Tourism Staff Institute.
- Tymoshyk, M.S. (2007). *Istoriia vydavnychoi spravy* [History of publishing]. Kyiv: Nasha kultura i nauka.
- Sambur, M.V. (2014). *Otkrytka v kontekste kul'tury: atributsiya, nauchnoe opisanie, eksponirovanie* [Postcard in the context of culture: attribution, scientific description, exposure]. D. Ed. Russian State University for the Humanities.
- Shabel'skaya, N.L. (1899). *Novaya otrasl' khudozhestvennoi promyshlennosti* [New branch of the art industry]. *Iskusstvo i khudozhestvennaya promyshlennost*. no. 8, pp. 670–682.
- Valio, M. (1998). *Vydavnycha diyalnist Yakova Orenshtaina u konteksti ukrainskoi kultury. Yakiv Orenshtainfenomen ukrainskoi vydavnychoi spravy: katalog vystavky (do 120-richchia vid dnya narodzhenya)* [Yakiv Orenstein's publishing in the context of Ukrainian culture. Yakiv Orenstein is a phenomenon of Ukrainian publishing: exhibition catalogue (to the 120th anniversary of the birth)]. Lviv, pp. 6–13.
- Vasylchuk, M.M. (2012). *Ukrainska vydavnycha sprava v Kolomyi (druha polovyna XIX–XX st.)* [Ukrainian publishing in Kolomyia (the latter half of the nineteenth and twentieth centuries)]. Kolomyia: Vik.
- Zabochen, M. (2000). *Na spomyn ridnoho kraiu: Ukraina u starii lystivtsi* [To remember the Motherland: Ukraine in an old greeting card]. Kyiv : Krynytsia.

Стаття надійшла до редакції: 19.03.2019

РАЗВИТИЕ ПОЗДРАВИТЕЛЬНОЙ ОТКРЫТКИ КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX ВЕКА В ОБЩЕЕВРОПЕЙСКОМ КОНТЕКСТЕ

Давыдова Екатерина Александровна
Аспирантка,
Киевский национальный университет
культуры и искусств, Киев, Украина

Цель исследования – осуществить искусствоведческую реконструкцию развития поздравительной почтовой открытки на территории Украины конца XIX – начала XX века в общеевропейском контексте. Методологии исследования. В статье, наряду с общенаучными методами (анализ, синтез, индукция, дедукция, сравнение, мониторинг, систематизация, историко-хронологический, историко-сравнительный, статистический), используются также традиционные искусствоведческие методы: историко-культурный, реконструктивно-модельный, историко-атрибутивный, способствующие раскрытию эволюции и образной трансформации поздравительной открытки в хронологической последовательности, в результате чего мы получаем дополнительные знания об объекте и контексте исследования. Научная новизна заключается в авторской интерпретации феномена поздравительной открытки в культурном измерении с позиции ее образно-стилевого потенциала. В статье прослеживается и охарактеризован анализ художественной эволюции поздравительной открытки и выявлены ее региональные особенности. Выводы. В результате исследований было выявлено, что самая большая коллекция поздравительных открыток находится в частных фондах. В государственных фондах музеев максимальное количество открыток не превышает 60 единиц. Во многих музеях коллекция поздравительных открыток отсутствует. Это свидетельствует о недостаточном внимании ученых к открыткам как к объекту исследования феномена графического искусства. Было прослежено и охарактеризовано художественную эволюцию поздравительной открытки и выявлены ее региональные особенности. Это требует дальнейших искусствоведческих исследований региональных особенностей приветственной открытки в культурном измерении с позиции образно-стилевого потенциала.

Ключевые слова: поздравительная почтовая открытка XIX–XX века; художественная открытка; святочная картка; художник; Рождество; Пасха.

**THE DEVELOPMENT OF GREETING
CARD IN THE LATE 19th
AND THE EARLY 20th CENTURIES
IN EUROPEAN-WIDE CONTEXT**

Kateryna Davydova

*PhD student,**Kyiv National University of Culture and Arts,**Kyiv, Ukraine*

The aim of the research is to carry out the art reconstruction of the greeting postcard development at the territory of Ukraine in the late nineteenth and early twentieth centuries in the European-wide context. Methodology of the research. In the article, along with general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, comparison, monitoring, systematization, historical-chronological, historical-comparative, statistical), traditional art-study methods that have been used as follows: historical-cultural, reconstructive-model, historical-attributive that contributed to the disclosure of the evolution and figurative transformation of the greeting card following a chronological sequence. Therefore, we obtain additional knowledge about the object and context of the study. The scientific novelty of the research involves the author's interpretation of the phenomenon of a greeting card from the standpoint of its figurative-stylistic and cultural potential. The article observes and describes the art evolution analysis of the greeting card and reveals its regional features. Conclusions. As a result of the research, it was discovered that the largest collection of greeting cards is in private funds. The maximum number of postcards in state funds of museums does not exceed 60 units. There is no collection of greeting cards in many museums. This indicates a lack of attention of scientists to greeting cards as subjects of the graphic arts phenomenon research. The art evolution of the greeting card was observed and described, and its regional features were revealed. It requires further art study of the regional features of greeting card with regard to figurative, stylistic and cultural potential.

Keywords: XIX–XX century greeting card; art card; holiday card; artist; Christmas; Easter.